

När Fliseryd upphörde att vara egen kommun

Jonny Nilsson© 2008-2014

1974 var på flera sätt ett ödesår för Fliseryd. Jungnerfabriken flyttades och en epok av 800-årigt självstyre gick i graven när Fliseryd upphörde som egen kommun och anslöts till Mönsterås. Beslutet föregicks av många dramatiska turer som splittrade bygden. Och om Fliseryds invånare själva hade fått bestämma så hade de gått samman med Oskarshamn.

Större kommuner i efterkrigstidens Sverige

Det moderna framåtsträvandet i efterkrigstidens Sverige krävde större enheter menade de politiska ingenjörerna. Man hade redan genomfört en, i det närmaste revolutionär, storkommunreform vid 1950-talets början då Sveriges kommuner, som i stort sett motsvarade de medeltida socknarna, minskades från omkring 2500 till drygt 1000. Den gången klarade sig Fliseryd, även om olika idéer hade diskuterats. Enligt ett förslag skulle man slå ihop Fliseryd och Långemåla till Östra Handbörds kommun (eller Flismåla som någon föreslog). Ett annat alternativ var att slå ihop Fliseryd, Fågelfors, Högsby och Långemåla till en betydligt större kommunal enhet. Enligt det tredje alternativet, som tveklöst hade störst stöd bland invånarna, skulle Fliseryd kvarstå som egen kommun. Så blev det också denna gång.

I början av 1960-talet påbörjades emellertid en ny utredning om blockkommuner, och denna gång skulle Fliseryd inte komma undan. Den kommande sammanslagningen skulle dramatiskt minska antalet kommuner till 290.

Folkomröstning

För Fliseryd framställdes två alternativ som innebar antingen en sammanslagning med Oskarshamn eller med Mönsterås. Frågan ansågs ha så stor dignitet att det anordnades en lokal folkomröstning i augusti 1962.

Valdeltagandet blev en stor missräkning. Endast 33 procent av de 1 376 röstberättigade tog sig till valurnorna, varav en stor majoritet, 68 procent, röstade för Oskarshamn.

Fliseryd hade sedan lång tid sina mest betydelsefulla kontakter med Oskarshamn, så resultatet var på intet sätt överraskande. Mönsterås hade visserligen genomgått en oerhörd utveckling de senaste 12 åren och ännu inte fått dåligt rykte på grund av sina misskötta affärer, men det fanns uppenbarligen inte tillräcklig attraktionskraft.

Köpman Lennart Redborn minns diskussionerna:

– Oskarshamn kändes mest naturligt för de flesta. Järnvägen gick dit och där fanns affärsbanker, läroverk och sjukvård. Med Mönsterås fanns däremot en gammal fiendskap.

Järnvägen gick till Oskarshamn.

Senare i augusti röstade både kommunalnämnden och kommunalfullmäktige i enlighet med folkomröstningens resultat. I kommunalfullmäktige röstade 14 för Oskarshamn och 9 för Mönsterås. Som argument för Oskarshamn angavs folkomröstningens resultat, att Oskarshamn var den givna handelsplatsen, att kommunikationerna var bättre till Oskarshamn, samt Oskarshamns sjukhus betydelse.

Men det fanns röster som propagerade för Mönsteråsalternativet och partierna var splittrade i frågan. Bland dem som på detta tidiga stadium gick emot folkomröstningen och anförde Mönsteråslinjen kan nämnas högermännen Nils Cedergren, Villy Winsell och Zakeus Virblad, socialdemokraternas Folke Strömblad, John Rudha och Holger Truedsson, samt Centerens Göte Karlsson och Erik Aronsson.

Kommunen ändrar sig

Maktförhållandena skulle dock förändras och folkomröstningen åsidosättas. Under hösten 1962 var det val till kommunalfullmäktige och då valdes bland andra rektor Kjell Johansson för Socialdemokraterna in - en viljestark man som skulle komma att spela en avgörande roll. Lantbrukaren Bengt Larsson i Skrika, som under flera år kämpade för en anslutning till Oskarshamn, berättar att det började drivas en kampanj för Mönsterås. Lennart Redborn bekräftar detta:

– Det var mycket korridorsnack. Kjell Johansson lyckades vinna över många för Mönsterås. Den geografiska hemvisten hade annars stor betydelse för hur man såg på frågan. De som bodde i kommunens norra och östra delar var i regel för Oskarshamn, medan byarna söderut hade bättre kontakter med Mönsterås.

I februari 1963 kom frågan till ett nytt avgörande då kommunen skulle ta ställning till Länsstyrelsens förslag om sammanslagning med Oskarshamn. I kommunalnämnden gick det som i augusti och de flesta röstade för Oskarshamn. Dock reserverade sig Olle Tyrberg, Nils Cedergren och Villy Winsell som ansåg att Mönsterås var befolkningsmässigt och geografiskt fördelaktigare. Man menade att det var bättre om strukturellt likartade kommuner sammanfördes och att Fliseryd troligen skulle få större inflytande i Mönsterås än i Oskarshamn. Man anförde också att Fliseryd redan påbörjat ett samarbete med Mönsterås på skolans och socialvårdens områden.

När kommunalfullmäktige sammanträdde 22 februari 1963 blev dramatiken stor och kanske oväntad. Plötsligt begärde rektor Kjell Johansson (S) ordet och föreslog att fullmäktige skulle begära att Länsstyrelsen omprövade förslaget för att istället låta Fliseryd gå ihop med Mönsterås. Flera instämde, varvid en intensiv debatt påbörjades. Vid voteringen vann Kjell Johanssons Mönsteråslinje med 16 röster mot 7.

Denna helomvändning måste till stor del tillskrivas Kjell Johansson som förstas ville fortsätta skolsamarbetet med Mönsterås. Men även denna gång var partierna splittrade. Några ledamöter lämnade in en skriftlig reservation då de menade att ingenting hade hänt som motiverade en ändring av det ursprungliga förslaget om sammanslagning med Oskarshamn. De argument som angavs 1962 upprepades i reservationen som undertecknades av både socialdemokrater, högermän och centerpartister.

Upprördheten från Oskarshamnslinjens vänner var stor. I Oskarshamnstidningen den 30 mars 1963 uttalade sig Fliseryds landstingsman Axel Johansson:

– De flesta fliserydsborna vill till Oskarshamn, det har ju en folkomröstning redan klart visat, och även om fullmäktiges helomvändning efter kraftig agitation för Mönsterås betydde ett ställningstagande för Mönsterås-blocket, är jag fullt och fast övertygad om, att minst 75 procent av fliserydsborna vill till Oskarshamn.

Avgörande beslut

De byråkratiska turerna tog tid, men 1969 kom Länsstyrelsen med ett nytt betänkande där Fliseryd föreslogs gå samman med Mönsterås och Ålem. Dramatiken blev ännu en gång stor. I kommunalnämnden blev ordförandens röst avgörande till Mönsteråsförslagets fördel. Även i kommunalfullmäktige blev det tillspetsat. Efter en hätsk debatt som skar rakt genom partierna gick det till omröstning, varvid ordföranden efter den muntliga omröstningen fann

att Oskarshamnsförslaget vunnit. Efter voteringen framgick det dock att Mönsteråslinjen vunnit med 15 röster mot nio.

Striden var emellertid inte slut i och med det. 1972 utarbetade kommunen en framställan till Kungl. Maj:t om att få slå ihop Fliseryds kommun med Mönsterås och Ålem 1974.

Kommunstyrelsen hade behandlat frågan 27 mars 1972 och med 6 röster mot 4 beslutat föreslå kommunfullmäktige att bifalla sammanslagningen med Mönsterås. Högersns Bengt Larsson hade reserverat sig.

I fullmäktige blev det ännu en hård debatt, där Centerns Göte Carlsson drev Oskarshamnslinjen och hänvisade till de namnlistor som samlats in emot en sammanslagning med Mönsterås. Efter votering visade det sig att Mönsteråslinjen hade vunnit med 15 röster mot 6. Även denna gång var partierna splittrade då några socialdemokrater förespråkade Oskarshamn. Men Oskarshamnsförespråkarna fick nu definitivt se sig besegrade. Under 10 år hade kommunen delats i två läger med skiljelinjer som gick rakt igenom partier, byar och familjer. Bengt Larsson minns:

– Visst var det tufft ett tag och vi var nog lite bittra efteråt, men det lugnade ner sig med tiden när utvecklingen visade sig gynnsam i Mönsterås.

Alternativet som man inte kunde rösta om

Det mest anmärkningsvärda i denna historia kan synas vara att fullmäktige inom ett halvår ändrade sig och körde över folkomröstningens resultat. Kanske kunde man hänvisa till att bara drygt 30 procent hade deltagit i omröstningen, vilket förstås medförde att folkomröstningens legitimitet kunde ifrågasättas.

Eftersom så få röstade kan man förmoda att många protesterade med fötterna då de sannolikt ville att Fliseryd skulle förbli egen kommun. När ordföranden Einar Gustavsson höll sitt sista tal i Fliseryds fullmäktige i december 1973 antydde han detta med orden: Vågar jag tolka de flestas tankar så att vi helst hade sett att Fliseryd hade kunnat bestå som egen självständig kommun och suveränt fått besluta i egna angelägenheter.”

Och kanske var det så. Den stora striden mellan Oskarshamns- och Mönsteråslinjen skymde det alternativ som låg de flesta varmast om hjärtat, självstyre med Fliseryd som egen kommun.

Skulle Fliseryd ha klarat sig som egen kommun? Skatteunderlaget torde ha varit ganska bra så länge man hade Jungnerfabriken fram till 1974. Jungnerfabrikens flytt kunde dock inte förutses när omsvängningen gjordes på 1960-talet, så det scenariot fanns knappast med i motivbilden. Idag när vi har facit i hand kan vi på goda grunder förmoda att Fliseryd hade fått svårt att klara sig själv.

Relationen med Mönsterås

Relationen mellan Fliseryd och Mönsterås har sedan kommunsammanslagningens dagar emellanåt varit något frostiga och det finns en föreställning om att invånarna i Fliserydsbygden känner sig missgynnade och åsidosatta. Lennart Redborn och många andra bekräftar den bilden. Redborn berättar att det skar sig direkt med Mönsterås efter sammangåendet när en golfbana var på gång utanför Fliseryd.

– Kommunen hänvisade till att den inte ville satsa pengar på en överklassport. Den allmänna känslan här är att Fliseryd inte hålls särskilt högt i Mönsterås. Vi skulle vilja få hit industrier och nybyggnation, men inget händer. Fliseryd marknadsförs dåligt. Det är kärnproblemet, säger Lennart Redborn.

De flesta som trodde att Fliseryd skulle få mer inflytande genom att gå samman med Mönsterås förefaller ha blivit besvikna. Och varje gång Fliseryds invånare måste ange sitt riktnummer påminns de om att de egentligen ville tillhöra Oskarshamn den där sensommardagen för drygt 50 år sedan. I alla fall de som röstade. De två tredjedelar som aldrig gick till vallokalen gömmer sig ännu i historiens tystnad.

Lennart Redborn och Bengt Larsson utanför huset där Fliseryd höll sitt sista kommunalfullmäktigemöte som egen kommun 1973. (Foto Jonny Nilsson 2008)

Källor

Protokoll från kommunalnämnd och kommunalfullmäktige, Fliseryds kommun. Oskarshamnstidningen.

Intervju med Bengt Larsson och Lennart Redborn.

Litteraturtips för fördjupning

Erik Wångmar, Från sockenkommun till storkommun: en analys av storkommunens genomförande 1939-1952 i en nationell och lokal kontext, 2003.

Erik Wångmar, Från storkommun till kommunblock: en djupstudie av reformen som skapade de moderna svenska kommunerna 1959-1974, 2013.

Min artikel bygger på två artiklar jag skrev på Mönsteråsbloggen respektive i Oskarshamnstidningen våren 2008, men den har kompletterats och redigerats 2014.